

Entervista a perpaus deus libes Las potingas deu posoèr de Gasconha (24.04.2020).

1.- Q. : Es en costejant lo conde popular (de creacion o de tradicion) que t'ès interessat a las recèptas d'erboristeria populara e a las potingas ?

R. : Adui, e mercés d'aquera entervista. Non, n'es pas en costejant lo conde popular que'm soi interessat a las recèptas d'erboristeria populara e a las potingas. Qu'es ua mei longa istòria qu'aquò... Que hè adara quate o cinc ans, que soi estat contactat preu jornau Sportsland, qui a arrestat de paréisher l'an passat, end'assegurar tots los quinze jorns ua croniqueta. Que la hasoi bilingua, Gascon-Francés, pr'amor qu'èra la mia faïçon a jo de militar tà que lo gascon e sii mèi vededer. Que'm soi causit atau lo tèma de la mia cronica : « Las potingas deu posoèr », e qu'èi deishat a parlar la mia imaginacion de condaire. Que n'èi parlat adarron de jo, qu'èi contactat monde qui sabèn causas aquí dessús, que soi anat horrucar medish en çò deus vielhs escrivans gascons, lo Cesari Dauge entre auts, mes pas sonque ! E qu'èi trobat hòrt de causas... Que m'a calut tanben cercar los noms gascons de las èrbas e de las plantas, e lo son equivalent francés naturaument, pr'amor que cambian de nom en cambiant de parçan... Per exemple la peberina de Shalòssa qu'es aperada l'abranon dens l'oèst deu Bearn, lo pimbo dens lo centre deu Bearn, mes enquèra « era gerbeta » en Bigòrra, la friseta dens l'Armanhac, l'erbeta a Bordèu e au Medòc, o enfin la gèrba fina o la faribola en Provença... E de hiu en agulha, que'n soi vienut a cerca'm un nom tà la mia cronica. E qu'es atau que'm soi trobat lo nom de « Las potingas deu posoèr ». Pr'amor lo nom bearnés de « broish », s'èra gascon, n'èra pas tant coneishut qu'aquò dens las Lanas. Que'm soi apercebut medish de la diferéncia que i avè entre « emposoar » e « emposoerar » qui èi desvolopat dens la purmèra cronica !

2.- Q. : Es un saber de la familha, deus entorns, qui as podut aprèner ?

R. : Non, medish se mamà, e enquèra mei las mairanas pairau e mairau, e sabèn causas aquí dessús. Que coneishèn las vertuts de las èrbas tà suenhar los petits maus de cada jorn : lo mau de cap, lo mau de còth, lo mau de caishaus, lo mau d'esquia o d'arrenha... los trucs e los patacs... las encrocadas... lo cindre... lo sanglot... la caguèra... que t'ac sèi jo ? E puish, qu'èi cercat, qu'èi legit causas, qu'èi tornat trobar vielhs quasèrns, tròç de papèr esperracats medish...

3.- Q. : Quin t'i ès interessat ?

R. : La mia curiositat naturau... lo men prètzhèit d'anar au hons de las causas... e tanben lo besonh de caler hornir, cada quinze jorns, matèria a ua navèra cronica !

4.- Q. : Èran sustot las hemnas qui avèn la sciéncia de las èrbas ? Pr'amor d'estar mairolèras ? E n'i èran dens la toa familha, a l'entorn ?

R. : Efectivament, qu'èran sustot las hemnas qui avèn la sciéncia de las èrbas, pr'amor que i avè tostemps quauque trabuc a suenhar a casa, quauque mau a dar solaç... medish se quauque còp e vs'enviavan passejar en díser : « Boha t'i dessús » o « Pisha t'i dessús » ! Pr'amor la pisha qu'èra ua potinga com las autas – taus òmis qu'es mei aisit- que n'èi hèit mantrun còp l'experiéncia !... Mes los òmis tanben que podèn estar posoèrs... Que n'èi conseishut quauques uns, mes qu'èran mèi reales e ne's liuravan pas adaisa com las hemnas, las mairanas o las mairbonas sustot dab los arrèr-hilhs !

5.- Q. : Èra un saber qui s'inscrivèva dens un saber medicinau mei larg e mei partatjat ?

R. : Òc ben, que s'inscrivèva dens un saber medicinau mei larg, pr'amor ne hasèn pas aperet au metge o au medecin hòrt sovent a la campanha d'auts còps... ne n'i avè pas hèra dens la mia

joenessa, just un a Labrit e un a Brocars dens lo men parçan ! Mes qu'èra un saber qui n'èra pas hòrt partatjat, qui's transmetèva de mair en hilha, e a bèths còps de pair en hilh, sustot per las bèstias, mes qu'èra mèi reale.

6.- Q. : E tròbas poesia o un quau que sia d'engenh literari, dens las recèptas ?

R. : Non, ne tròbi pas nada poesia dens las recèptas, ni nat engenh literari... A maugrat que, a bèths còps, e i augí un chic de poesia totun, dens la faïçon de mesclar o de maridar las vertuts de las plantas, de s'ac saber virar com cau tà dar solaç, de las seguidas e deus contactes qui pòden aver dab los qui patéishen... Mes que diserèi « tendressa » meilèu que poesia, pr'amor quan tòcan a l'uman, a l'òmi o a la hemna, a l'Umanitat, que i a mei de tendressa que de poesia. Aquò qu'explica lo perquè de la nòsta empatia tau personau suenhant, au jorn de uei, dens aquesta tempora de pandemia au coronavirús.

7.- Q. : Uei lo jorn, aqueste saber qu'es – urosament – enquèra coneishut e partatjat (e que n'ès ua pròba !), que i son libes e tota ua literatura de medecina alternativa qui's tròba sus internet, mes qu'es un saber chic utilizat. E nse'n pòdes díser quauquas rasons au ton avís ?

R. : Òc, uei lo jorn, aqueste saber qu'es enquèra coneishut e partatjat ! Ne sabi pas se'n soi la pròba... Mes, deu temps quan escrivèi dens Sportsland, los testimònis e las reaccions positivas de las gents qui'm legivan qu'èran nombrosas. Que i a uei hòrt de libes e tota ua literatura de medecina alternativa qui's tròban sus internet, mes que'm demandi se tot aquò es hòrt utilizat fin finau ! Lo monde que s'i interèssan, òc ben, o que hèn en semblant, mes ne va pas mei luenh. Com explicar, per exemple, que lo monde n'augin pas reagit a la supression deu remborsament de l'omeopatia. Lo poder deus grans grops farmaceutics benlèu, qui s'enriqueïshen sus l'esquia deu praube monde, sustot en aqueste temps de crisi sanitària !

8.1 - Q. : Lavetz es l'usatge d'aqueths remèdis qui's seré interromput ? E seré a l'encòp ua question d'eficacitat cap au mau dens la societat actua que es per exemple chic toleranta a l'efèit, a l'eficacitat ?

R. : Ne pensi pas que sii aquò ! L'usatge d'aqueras potingas n'es pas estat interromput... Lo monde que son en cercas d'eficacitat, qu'es vrai, mes quan ne i a pas mei arren a har, o quan son desemparats, que's tornan virar de cap a las vielhas potingas. Que tornan trobar la hidança dens las tisanas, las decoccions, las soveduras, las maceracions... Que son en quèsta d'autenticitat, de simplicitat.

8.2 - Q. : O la tota poténcia deus medecins, e deus laboratòris... Ne i a pas mei practicament nada erboristeria, l'omeopatia e las medecinas alternatives que son estremadas...

R. : Òc ben, qu'es aquò, la tota poténcia deus medecins, deus especialistas de mei en mei especializats, e sustot la deus laboratòris farmaceutics que'n son la causa. La pròba que n'es la disparicion de las erboristerias, l'omeopatia e las medecinas alternatives que son de mei en mei estremadas qu'ac disèvas dens la toa question. E puish, ne hèn pas mei hidança aus ensenhaments deus ancians ! Aquò rai, qu'arrepapiavan de temps en quan, mes ne disèn pas tostemp colhonadas ! Los conselhs qui balhavan qu'èran tostemp avisats e plens de saviesa e d'experiéncia...

8.3 - Q. : O la precaucion, la prudéncia cap a un cert charlatanisme tostemp possible...

R. : Aquí tanben, qu'as enquèra rason. Ah ! Lo principi de precaucion... Com se los vielhs ne l'avèn pas ? Com se ne sabèn pas har pròba de prudéncia, los nòstes ancians... Las potingas qui avèn hicat au punt qu'èran lo frut d'annadas e d'annadas d'experiéncia, d'observacion, de

transmission de generacion en generacion. Un exemple, l'èrba deus hics... Que n'avèi plen sus las mias mans, d'aqueths maus, quan èri joen. Dinc au jorn quan la mia mairana pairau e m'amuishè aquera èrba e que me'n hiquè lo shuc jaune suus hics e las vorrugas. Dempuish alavetz, ne n'èi pas james tornat aver ! Ne i a pas sonque preu mau de caishaus que n'èi pas seguit la vielha recèpta de l'abat Cesari Daugèr. Que l'èi totun assajada pr'aquò, la soa recèpta dab los grons de pavòt en inalacion o en humatge, mes n'èi pas james vist, dens lo salèr on escopivi, los vermiòts qui s'arroganhavan los caishaus e pareish... Los curats qu'avèn bèth aver coneishenças, n'èran pas dentistas per autant ! Aquò dit, lo charlatanisme qu'es tostemp possible...

8.4 - Q. : O enfin la mesconeishénça de las plantas, de quin las associar e deus sons efèits...

R. : Vertat qu'es ! Uei, las gents qu'an la mesconeishénça de las plantas, de com las associar e deus sons efèits. Aquò, qu'es lo frut de la transmission, de l'experiéncia, de la paciéncia... Lo monde ne saben pas mei préner lo temps d'observar, d'espier, de comparar, de pensar tot simplament, e enquèra mens de soscar !

8.5 - Q. : Quin se poderén restablir lo saber o la hidança au ton compte ?

R. : Au men compte ? Que vòs díser ? Ne vau pas tirar nat profieit d'aqueths libes. S'èi amassat aqueras vielhas potingas, n'es pas per ne har comèrci. La pròba, que son a teledescargar a gratis ! Lo qui se'n vòu servir, qu'ac pòt har shens nat problèma... Com har tà restablir lo saber o la hidança ? Cadun e cadua que pòt se'n servir de las mias potingas, libre ad eth ! D'alhors, a la fin de cada recèpta, qu'ac disi plan : « S'aquò ne'vs hè pas ben, ne'vs harà pas mau tanpauc ! Qu'es tot lo mau qui'vs desiri... »

9.- Q. : Com t'es arribat lo projècte de l'escriitura d'aquestas « Potingas deu posoèr de Gasconha » e de har lo potingaire ?

R. : Que t'ac èi dit en començar l'entrevista. Que i a quate o cinc ans que soi estat sollicitat preu jornau Sportsland. E puish que me las soi escrivudas, quinzena après quinzena, aqueras potingas. Adara que lo jornau a desapareishut, que'm soi dit que seré plan de m'amassar las cronicas dens un libe. Qu'avèi plan enviat aquò e i a dus ans a l'Ostau Bearnés, tau concors deus Calams. Qu'avèi medish avut un prèmi hòra concors... mes ne soi pas james anat me'u cercar !... Totun l'idea d'un libe que'm tarritava... E que'm soi enviat las cronicas au Laurenç Gosset, lo President de l'IEO de las Lanás, tanben director de l'IEO federau. Qu'es eth qui a avut l'idea de ne har un libe... e medish dus quan a vist que i avè matèria tà'n har dus ! Dab eth, qui es tanben originari de la Petitas Lanás com jo, entre Labrit e Ròcahòrt (qu'es l'arrèr-hilh de la Jordieta Lapòrta-Castèida, l'autora deus Condes de las Petitas Lanás), qu'am avut l'idea de crear aqueths dus e-books, e d'enregistrar las cronicas, qui son difusidas adara sus Radio País Lanás Baish-Ador. Qu'es eth qui a avut l'idea d'ajustar « de Gasconha » dens lo titól. E que'm soi medish ajustat ua darrèra cronica... d'actualitat : Qué har contre aqueth fotut coronavirús ?

10.- Q. : Emposoar n'es pas com emposoerar com ac soslinhas dens lo purmèr texte deu tòme 1. Quau diferéncia alavetz ? E un o ua posoèr(a) (o hatilhèr/èra) avè d'estar obligatòriament un o ua emposoeraire/a ? O lo contra ?

R. : Ah ! Emposoar e emposoerar !... Que i a ua diferéncia fundamentau. Com ac expliqüi dens lo purmèr tèxte, « emposoar » que volè díser balhar la mòrt per de bon... har morir dab lo poson. Au contra, « emposoerar », qu'èra lo vertadèr tribalh deu « posoèr » e de la posoèra, o deu broish e de la broisha en Bearn, o enquèra deu hatilhèr o de la hatilhèra en Haut-Lana (o hitilhèr o hitilhèra). Qu'èra balhar lo hat tot simplament, lo qui e vs'ensorcieriva o emposoerava, lo qui e'vs hasè morir a

petit huec a bèths còps, chis a chic, que dirén « *ensorceller* » en Francés... E quan èratz ensorcierits, o emposoerats, o embroishats, o en-hadats, qu'èra acabat... o qu'èra ua navèra vita ! Qu'avètz lo hat dinc a la fin... e que vse'n podètz portar hòrt plan d'alhors !

11.- Q. : En dehòra de las èrbas, i son d'autas mestiors, sabers-har, o arrechomandacions dens los libes ? I comprés d'alhors ?

R. : Non, dens los libes, en dehòra de las èrbas, ne i a pas tròp de mestiors, sabers-har o arrechomandacions. Sonque quauques formuletas « magicas », com endeu sanglot. « Sanglot, marblot, la lèbe e lo lop », de tornar díser sèt còps shens d'alènar. Assajatz, que m'estonaré que lo sanglot ne passèssi pas... O enquèra tau cindre : « Cindre, dehòra, cindre dehens », mes que calèva aver lo don de portar lo malaut dinc au crotza-camins d'a costat ! A part aquò, ne coneishi pas d'aus « alhors ». Mes que'm soi rensenhat sus la medecina chinese e lo punt « Zo San Li », par exemple, lo punt de la longevitat de la vita e de la bona santat. Vè-i donc tornar léger la cronica n° 11 a perpau d'aquò... E puish, que m'acontenti de conselhs, tà's pèrder lo sagin deu vente per exemple, o tà magrir naturaument. Qu'es sovent ua question de simple bon sens e d'igièna de vita, de causas qui ne'vs haràn pas nat mau... se ne'vs hèn pas ben !...

12.- Q. : E que t'an hèit las aranhas ? Ce disen que de n'aver que testimònia de las bonas vibracions d'un lòc. Ne n'ès pas d'avis ?

R. : Ah ! Las aranhas... Ne m'an pas hèit arren, non !... Que'm hèn simplement e instinctivament paur, mes que m'arriba de las espier téisher las soas telaranhas, dab las soas patassas granas... Qu'es vertat qu'aquò e testimònia de las bonas vibracions d'un lòc, ce disèn los vielhs ! Qu'es pr'amor d'aquò que ne las tuarèi pas james. Que m'acontenti de balhar quauques conselhs tà que ne'm vienin pas anujar ni hà'm paur... shens de las tuar !

13.- Q. : Que t'agrada l'art de la paraula. Alavetz, aqueste cinquantenat de cronicas en dus tòmes, on e's que's pòden escotar ?

R. : Qu'es vrai que m'agrada l'art de la paraula ! Aquí perquè e'm soi associat au Laurenç Gosset tà publicar aqueths e-books, pr'amor que mestreja mei que jo las navèras tecnologias. Donc, se voletz entèner la mia votz e'vs díser aqueras potingas, que sufeish simplement d'anar suu ligam qui èi balhat, lo de « *Ideco* », puish un còp obèrt dens l'interfaci de lectura, de teledescargar lo fiquièr deu libe suu disque dur deu vòste ordenator en clicant sus l'icòna de cargament. Un còp hèit aquò, que i a un cargament automatic deu fiquièr « pdf » dens lo repertòri de cargament, o dens un aut repertòri s'ac avètz decidit, deu vòste ordenator. N'atz pas sonque a l'obrir e a m'escotar en gascon...

14.- Q. : L'excelenta novèla es tanben que's declinan en dus e-books. Qui ac a editat ?

R. : Aquò qu'es efectivament ua ecellent novèla ! Qu'es ua idea deu Laurenç qui l'a editat preu compte de l'IEO 40 - Gascon@s.Cap.e.tot - ieo40lanas.e-monsite.com – ieo40@ieo-oc.org. La seccion de las Lanassas qu'es petita, mes plan motivada, e qu'avèm un ligòt de projèctes preu departament de las Lanassas, tà har conèisher la microtoponimia per exemple.

15.- Q. : Sus las cobèrtas, que i a aigas tostemp : lagòts alimentats per honts sacradas ? Qui guareishen ?

R. : Efectivament, que i a aigas tostemp sus las cobèrtas, aigas deu men parçan d'origina, un clòt, o un lagòt dab lapars o nimfètas a Arua, e las laguas de Nabiàs cobèrtas d'arralha, a Arua tanben. Mes ne son pas honts sacradas o qui guareishen qui alimentan aqueths clòts o aqueras

laguas, malurosament. A maugrat que las laguas de Nabiàs augin ua origina miraculosa, qui tornaré pujar en 1842, quan lo gran Sentiagues e se'n vienó enclotar la bòrda, lo pradèu, lo horn e lo parc de las aulhas de Nabiàs tà castigar la dauna deu lòc, ua nomada Francesa Glèisa, qui avè esposat l'Estève Barís, un ajòu luenhec, e qui èra shenitra, o « currana a ne cagar dens un cujon o a glanar un peu suu miei », e qui, pr'amor d'aquò, arrefusè de balhar un tròç de pan au Sentiagues qui crebava de hami en passant pr'aquí. Mes aquò qu'es ua auta istòria, e que m'esluehi deu subjècte deus mens libes. Lo condaire que torna préner lo, dessus, e que'vs hèi entrar dens l'intimitat familiar, excusatz-me !

16.- Q. : E as d'utes projèctes de publicacions per viéner ?

R. : Qu'èi enqüèra plen de projèctes de publicacions de viéner... Que prepari, tostemp dab lo Laurenç Gòsset e la Camilha Jautrou, ua joenòta en servici civic a la sedença de l'IEO, a Tolosa, un projècte de passejadas condadas (Baiona, Anglet, Biàrritz, lo Baish-Ador, le Senhans)... N'es pas enqüèra au punt, mes tanlèu prèst, que'm perpausi de'n tornar a parlar... Per har brac, se lo coronavirus ne'm ratrapa pas abans, que n'atz enqüèra pr'un moment a entèner a parlar deu Miquèu Barís. Quan e'm balhan un òs a arroganhar, que me'u shuqui dinc a la meussa, e medish quan credi que ne n'i a pas mei, que me'n tròbi enqüèra !...